

De Hervormde kerk van Oud-Zuilen

F. Schoonheim

Inleiding

Sinds 8 augustus 1966 is het onder de rook van Utrecht liggende dorpje Oud-Zuilen (gemeente Maarssen) beschermd dorpsgezicht:

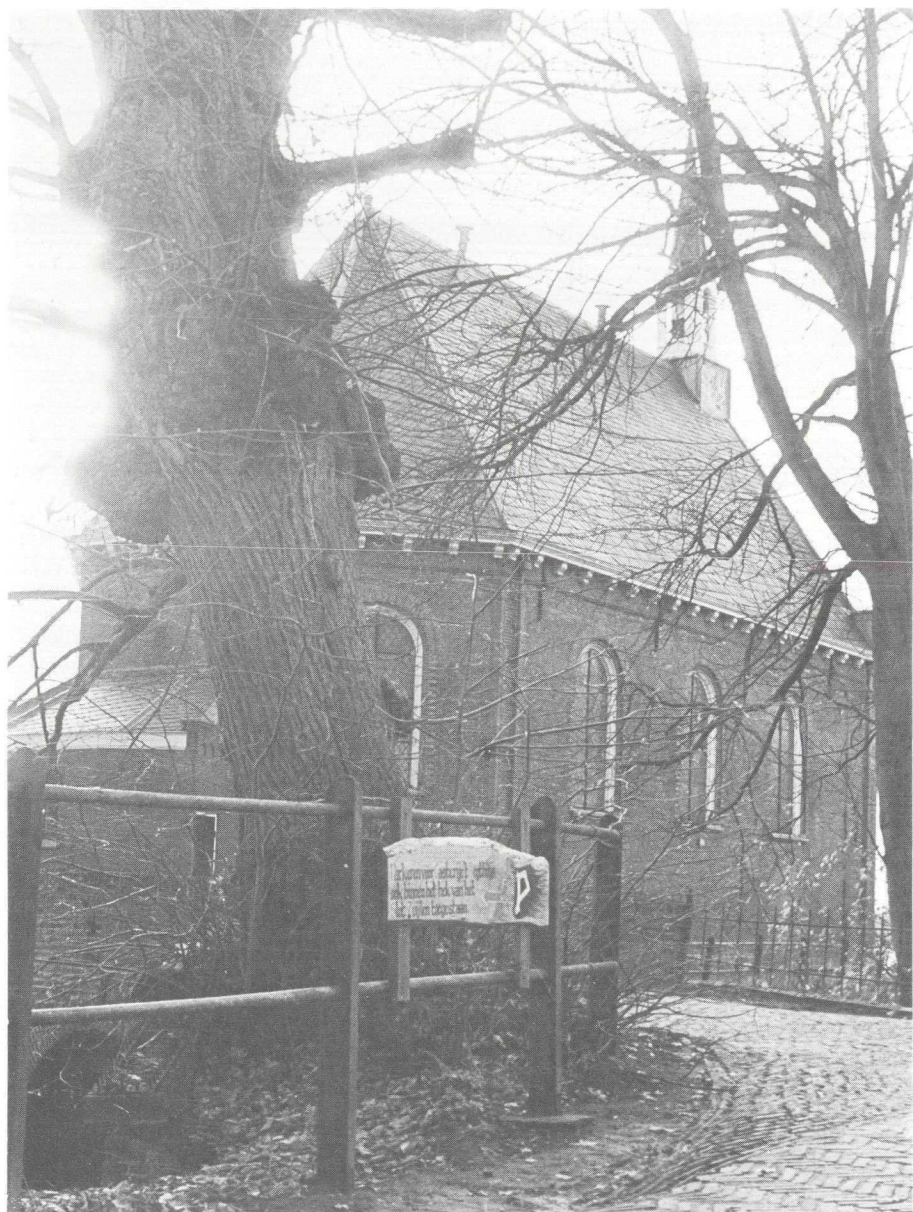
Het kasteel en de aangrenzende dorpsituatie te Zuilen vormen op korte afstand van de stad Utrecht een uiterst belangwekkend element van landschappelijke en historische bouwkunst (. . .). Zeer zeker mag deze overweging ook gelden voor het driehoekige perceel grasland aan de linker oever van de Vecht. Deze open plaats langs de rivier de Vecht verdient des te meer aandacht omdat zij als het ware een ouverture vormt op de dorpsbebouwing aan de andere oever. In deze laatste heeft de N.H. kerk, in zijn huidige gedaante een bescheiden 17de eeuws bouwwerk, een eigen accent (. . . .).

Uit deze toelichting in het register van beschermde stads- en dorpsgezichten blijkt wel dat het kerkgebouw, zelf in 1972 een monument in de zin der wet geworden, mede bepalend is geweest voor de toekenning van het predikaat „beschermd dorpsgezicht” 1).

De schilderachtige ligging van dit kerkje heeft er ook toe bijgedragen dat het voor velen de plaats werd om er het huwelijk kerkelijk te laten bevestigen. In 1975 werd het kerkje er zo'n zestig maal voor uitgekozen; de echtparen waren afkomstig uit alle delen van het land!

Bij een bezoek aan het idyllisch op de rechter Vechtoever staande kerkgebouw, zullen slechts weinigen vermoeden dat dit bedehuis kan bogen op een niet alleen lange maar ook bewogen geschiedenis. Hoewel de kerk in zijn tegenwoordige gedaante uit architectonisch oogpunt niet tot de meest markante behoort, wordt helaas in (kunst)reisgidsen en in publikaties over het ernaast liggende kasteel, aan de historie ervan voorbijgegaan. Het gemis aan een gepubliceerde studie zal hiertoe niet weinig hebben bijgedragen. Nu echter het archief van de Hervormde gemeente van Zuilen aan het Utrechtse Gemeentelijk archief in bewaring gegeven en geïnventariseerd is, werd de mogelijkheid geschapen om deze „geschiedkundige leemte” op te vullen met een publikatie over de geschiedenis van de kerk van Oud-Zuilen.

1) Beschikking van de minister van C.R.M. d.d. 8 aug. 1966, op 20 dec. 1966 ingeschreven in het register van beschermde stads- en dorpsgezichten (art. 21 Mon.wet). Het kerkgebouw, Dorpsstraat 10, is op 9 mei 1972 opgenomen in het register van beschermde monumenten, dl. 2440 nr. 78.

1. De Hervormde Kerk van Oud-Zuilen (foto auteur).

Rond de middeleeuwse slotkapel

Grootgrondbezitters hadden in de eerste eeuwen na de definitieve vestiging van het Christendom alhier, de gelegenheid om op hun landgoed een kapel te stichten waarin aan het altaar diensten konden worden verricht ter ere van de beschermheilige en/of ter nagedachtenis van overleden familieleden.

Ook bij de „villa” of, na ca 1200, bij het kasteel Zuilen bevond zich een dergelijke „eigen kerk” die echter niet gewijd was aan een bepaalde heilige. Op de fundamenten van een ouder, is mogelijk in het midden van de elfde eeuw een eenvoudig romaans bedehuis met een rechthoekig grondplan opgetrokken, waarna de heren van Zuilen *hare wapenen in ende aen de muren van deselve kappelle geschildert ende gemetselt* hebben 2). Ook zou bisschop Bernold bij de (her)bouw een rol hebben gespeeld. Deze bisschop was het immers die bouwvallige kerken in het Sticht heeft doen opbouwen. Archiefbronnen die dit door J. Th. van de Laan in Niftarlake (zie literatuuropgave) gestelde kunnen steunen, zijn echter niet gevonden.

Omstreeks het jaar 1200 bevond zich op de Vechtoever in de nabijheid van het kasteel en de kapel al een aparte nederzetting, maar het lijkt niet waarschijnlijk dat de bewoners hiervan in de bekostiging van de bouw of het onderhoud van de kapel hebben bijgedragen. Dit kan geheel op naam van de bewoners van het kasteel gezet worden. Het is zelfs de vraag of de dorpsbewoners niet bijvoorbeeld in Maarssen, waar zich toentertijd een tufstenen kerk bevond, ter kerke hadden te gaan wegens het feit dat de Zuilense kapel *door de possessours van den Huyse Zuylen, tot oeffening van haren particulieren Godsdienst, en van hare domestiequen, bedienden en bruyckers van landerijen aen denzelve Huyse* werd gebruikt 3).

De hier genoemde gemeenteleden hadden een eigen kapelaan, die onderhouden werd van de inkomsten uit onroerende goederen waarmee de heren van Zuilen de kapel in de loop der tijden begiftigd hadden. In de rekening van rentmeester Floris van Weede aan de Staten van Utrecht in het jaar 1581 bijvoorbeeld, staan als aan de kapel behorende onroerende goederen vermeld 4): *ses morgen lands, gelegen aen (de) binnenwegh tot Maerssen; twee morgen, gelegen omtrent Oostweerd, aen de Hofdijkweteringe; nog vier morgen, mede aldaer gelegen met nog een huijsken, gestaan hebbende op 't voorsz. landt*. De kapelaan, die in deze kleine gemeente de taken van een pastoor op zich genomen had, zorgde voor het onderhoud van het bedehuis met het altaar dat daarin een centrale plaats innam. De enige kapelaan te Zuilen, die we in de annalen vermeld vonden, was Jacobus Rodi de Genesano, voormalig kanunnik van de St Dionisiuskerk te Leuven. Op 20 oktober 1351 verleende Paus Clemens VI hem het ambt van kapelaan te Zuilen, in het Nedersticht.

In dat jaar moet er dus wel degelijk een kapel hebben gestaan. Helaas is er zeer weinig over de laat-middeleeuwse bouwgeschiedenis bekend. Tot de reformatie en het verbeurd verklaren van het kasteel in 1580, was er een duidelijke relatie met het ernaast liggende kasteel. Meerdere malen is dit slot be-

2) G.A.U., archief Ned. Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 24, advies J. van Ewijk.

3) G.A.U., archief Ned. Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 23.

4) Idem.

trokken geweest bij Hollandse en Utrechtse twisten; het is dan ook niet verwonderlijk dat het *tot diverschen tyden omme geworpen ende menigen tijt aper ende wuest (is) blijven liggen* 5), zoals in 1296 en tussen 1422 en omstreeks 1510. Dit houdt natuurlijk niet in dat de bijbehorende slotkapel deze gehele of gedeeltelijke verwoestingen ook heeft moeten ondergaan. Ondenkbeeldig is het evenwel niet indien we bedenken dat aan de muren van de kapel, ten tijde van de strubbelingen, de wapens van de kasteelheren aangebracht waren en dat in de periode 1422 tot 1510 de inkomsten voor het onderhoud weggevallen waren. Op de *Caerte van de vryheid der stadt Utrecht volgens decisie van den jare 1539* 6) vinden we de kapel evenwel weer naast het kasteel geschetst, hoewel opgemerkt dient te worden dat deze kaart pas in 1696 vervaardigd is.

Zoals reeds opgemerkt, werd het kasteel met bijbehorend landgoed dat eigendom was van George van Lalaing, graaf van Rennenberg, door de Staten van Utrecht verbeurd verklaard (naar aanleiding van zijn „verraad” in 1580). Dientengevolge vielen de inkomsten uit de onroerende goederen van de kapel weg. Hoewel exakte gegevens ontbreken, ligt het voor de hand dat de kapel in het jaar 1580 in handen van de dorpsbewoners is overgegaan. In ieder geval werd het bedehuis dertien jaar later, in 1593, door deze *bueren* gerestaureerd, zo meldt ons het verslag van een visitatie der kerken ten plattelande in het Sticht van Utrecht, gedaan op last van de Staten van Utrecht 7). Het is mogelijk dat toen aan het gebouw met het rechthoekige grondplan een rond koor is toegevoegd; indien we echter op de tekening van Serrurier mogen afgaan, dan moet deze toevoeging lange tijd terug hebben plaatsgevonden. In de kapel stond ten tijde van de restauratie van 1593 nog een oud altaar, zo merken de gereformeerde samenstellers van het visitatieverslag kritisch op: . . . *het capellen is in goede reparatie, alleen dat d' outaer noch daerin staet* . . .

Het onderzoek naar afbeeldingen van de kapel voor de afbraak in 1654 heeft ons voor enige problemen gesteld. Er bestaan namelijk drie verschillende weergaven van de kapel, waarvan er bovendien twee ongedateerd zijn.

De eerste afbeelding (afb. 2) is een tekening in oostindische inkt door L. P. Serrurier (1706-1751), zonder datum van vervaardiging of weergave. Het moet een kopie van een afbeelding van vóór 1654 zijn, want sinds die tijd bezitten we via de bestekken de exakte afmetingen van de kerk, die in het geheel niet overeenkomen met de afmetingen die uit de tekening van Serrurier af te leiden zijn.

De tweede gevonden weergave, afgebeeld in het maandblad *Oud-Utrecht*, september 1977, bevindt zich in de kollektie Bodel Nijenhuis (U.B. Leiden). Het is een anonieme waterverftekening, met pen ingetekend, waarbij een 17de eeuwse onderschrift in potlood *het oude kerkje te Zuijlen* de aandacht trekt. De tekening, hoewel niet zo gedetailleerd, komt overeen met die van Serrurier. Het lijkt echter geen tekening van hem te zijn; ook is de kapel vanuit een iets westelijker richting afgebeeld.

5) Oorkonde d.d. 6 mei 1528, waarbij Willem van Rennenberg wordt hersteld in de hoge heerlijkheid van Zuilen en Westbroek. R.A.U., Bisschoppelijk archief, inv. nr. 284.

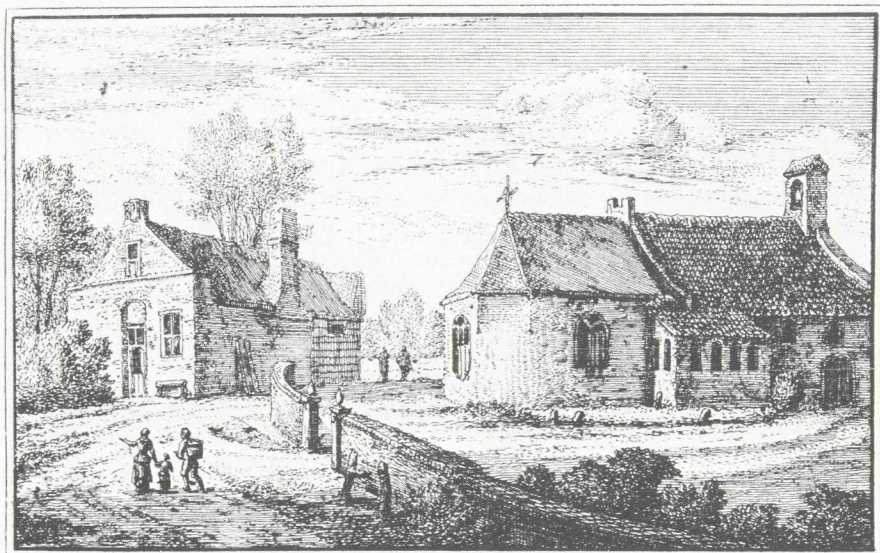
6) Deze door C. Specht vervaardigde kaart (G.A.U., Topografische atlas) staat afgebeeld in *Struick, Zuilen*.

7) *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap*, 7 (1884), 222.

2. De kapel vóór 1593 (?), gezien vanuit het noord-westen. Frappant is de gelijkenis met de Utrechtse H. Kruiskerk, die tot 1825 op het Domplein stond (afgebeeld in J. E. A. L. Struick, *Utrecht door de eeuwen heen*, Utrecht/Antwerpen 1968, 25). Tekening in O.I. inkt door L. P. Serrurier (1706-1751); R.A.U., Topografische atlas, cat. nr 1111. (foto R.A.U.).

3. De kapel in 1615, gezien vanuit het noord-oosten. tekening door A. Rademaker, ca 1725, in *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Outheden en Gezigten. V* (1732), 236. (foto R.A.U.).

A Rademaker fecit

OUDE KERK te Zuilen

1715

De derde tekening (afb. 3) werd omstreeks 1725 vervaardigd door A. Rademaker, naar een oudere afbeelding, want evenals Serrurier heeft Rademaker de kapel in de afgebeelde toestand zelf niet gekend. De tekening laat de kapel in het jaar 1615 vanuit noord-oostelijke richting zien.

Hoe is het mogelijk dat de kapel in ongeveer dezelfde periode zo verschillend staat afgebeeld? De meest aannemelijke verklaring hiervoor is, dat de kapel bij de restauratie van 1593 ingrijpende veranderingen heeft ondergaan, want in de periode 1593 tot 1654 is er niets van enige restauratiewerkzaamheden bekend. De eerste twee zoëven beschreven afbeeldingen kunnen zodoende de situatie van vóór 1593 weergeven. In dit verband is het belangrijk te weten dat onderaan het blad waarop de tweede (anonieme) afbeelding is bevestigd, de derde afbeelding (van Rademaker) eertijds was bevestigd, getuige het nog aanwezige onderschrift. Dit onderschrift heeft namelijk dezelfde inhoud als de tekst bij de afbeelding van Rademaker, zoals deze te vinden is in het *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Outheeden en Gezigten*, waar vermeld staat: *Het oude kerkje van het dorp Zuilen aen den Vechtstroom, zooals het zich in 't jaer 1615 opdeet, en sedert geheel weghgebroken*. Mogen we in de volgorde van bevestiging der beide afbeeldingen op het blad in de kollektie Bodel Nijenhuis een chronologische lijn herkennen, dan is de hypothese niet al te gewaagd dat de anonieme tekening en, als gevolg daarvan, de weergave van Serrurier dateren van vóór 1593.

Naar een nieuw kerkgebouw

Bijna twee jaar nadat de hervormde gemeente van een vaste predikant, Henricus Teeckman, was voorzien (vóór 1652 had de classis Amersfoort de gemeente bediend) werd de kapel niet langer bruikbaar voor de bijeenkomsten geacht. Door het de laatste jaren sterk toegenomen aantal gemeenteleden (in 1652 was het aantal nog 23), was het gebouwtje te klein geworden. Bovendien had een storm, vergezeld van onweer, het kerkje zodanig getroffen dat het gedeeltelijk was ingestort. Zodoende had de gemeente enige tijd een beroep moeten doen op één der gemeenteleden die welwillend zijn zolder voor de vergaderingen ter beschikking had gesteld.

Bij resolutie van 17 maart 1654 werd dan ook door de Staten van Utrecht toestemming gegeven de kapel af te breken en een nieuw gebouw te laten optrekken (bijlage I) 8). Aan mr Lambert werd op 5 juni van dat jaar aanbesteed *het affbreecken van de capel, schoonmaken van graven, van den fondamenten, 't verleggen van den dooden (en) 't opmetselen van den fondamenten tot op een voet boven d'aerde*. (bijlage II) 9).

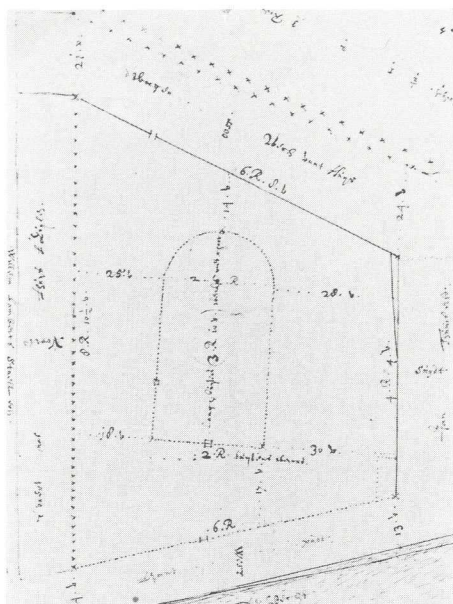
De aanbesteding voor de nieuwbouw kwam aan Gijsbert Teunisz. van Vyannen, bouwmeester van o.a. de westfaçade van de Utrechtse Janskerk na de orkaan van 1674 en van de Hoofdwacht naast deze oude kapittelkerk. Op 27 juni 1654 werd de eerste steen voor het nieuwe Zuilense kerkgebouw gelegd.

8) R.A.U., archief Staten van Utrecht, inv. nr. 251 (zie bijlage I).

N.B. Geen restauratie mocht worden uitgevoerd zonder toestemming van de Staten (resolutie d.d. 16 september 1646).

9) G.A.U., archief Ned Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 128 (zie bijlage II).

7. Plattegrond van de kerk, met afmetingen en naaste omgeving, 1654. (G.A.U., archief N.H. gem. Zuilen, inv. nr. 128; foto G.A.U.). Ten noorden van de kerk loopt 'de vaert naer 't huys 't Zuylen', ook nu nog uitmondend in de Vecht; ten oosten van de 'wech van 't Huys'. Het terrein wordt in het zuiden begrensd door 'Jan Thunis erff'; in het noorden door 'Willem Lamberts staell erff' en in het westen door het Zandpad en de Vecht.

Het bedrag van 4500 gulden dat met afbraak en opbouw van de kapel was gemoeid, kwam voor drievierde deel uit de kas van Adam van Lochorst, heer van Zuylen.

Bezien we de bouwtekening (afb. 7), dan kreeg de kerk een lengte-doorsnede van 3 roeden en 10 voet, dat wil zeggen ongeveer 14 meter. De breedte, gemeten aan de buitenzijde van de kerk, werd 2 roeden (ca 7,5 m.) en de hoogte van het muurwerk 24 voet (ca 6,5 m.), terwijl de muurdikte twee en een halve steen zou bedragen. De noordelijke en zuidelijke wand werden voorzien van elk drie ramen. In de oostelijke wand, het koor, die uit drie muurvlakken bestaan moet hebben, bevonden zich twee ramen. Alle ramen kwamen ca drie meter *uyt de vloer* te liggen. Twee dubbele deuren, een aan de west-, een aan de noordzijde, vormden de toegang tot het gebouw. Bovendien werd aan het noordelijke vlak van het koor een *sacresty-camertgen* gebouwd, wat duidelijk te onderscheiden is op de tekening van Van Liender (afb. 4). Tenslotte zou Gijsbert Teunisz. van Vyanen *maechken ende stellen, een achtkant toontgen, wijt seven ende een halve voet buytenswercx, de buijtenkant van de stijlen te stellen ter plaetse daer het de heeren* (d.w.z. de kerkmeesters) *goetvinden ende ordonneren sullen*. Dit torentje kwam aan de westkant op het kerkdak te staan.

De laatste bouwfase bestond uit het bedekken van de grenehouten kap der kerk, toren en sacristie met leien; de goten en andere delen met lood. Deze werkzaamheden werden op 30 juli 1654 aanbesteed aan Gerrit Geurtsz. voor *f 35.-: alles op zijn eijgen cost ende dranck, oncosten van vracht ende slaeppen* (dwz. vervoeren).

Het torentje werd voorzien van een koperen weerhaan, in januari 1655 door Gilles van Tiel voor 7 gulden en 14 schellingen verguld. De Utrechtse *stadts-horilogiemaecker* Johan Straesman heeft in 1670 het kerkgebouw verrijkt met

een uurwerk. De werkzaamheden werden op 16 maart van dat jaar door schout en gerecht van Zuilen, zij het met toestemming van de kasteelheer, voor f 350.- aanbesteed 10). Barent Hofsmid, in dezelfde hoedanigheid als Straesman, heeft dit uurwerk in 1703 voor 70 gulden gerestaureerd, waarna hij het twee jaar heeft onderhouden 11).

Oudejaarsavond 1847

Van ooggetuigen vernemen wij, dat in den avond van den laatsten dag des vorigen jaars het Kerkgebouw der Hervormde Gemeente te Zuilen, in 1652 gebouwd, eene prooi der vlammen geworden is. De brand was allerverschrikkelijkst; niets dan het muurwerk is blijven staan en zelfs door de felle hitte zijn de kroonen gesmolten. De klok, die 500 pond weegt, lag onder de puin begraven. Het schijnt, dat de brand door stoven in eene der banken is aangekomen, die vooral ook des te sterker kan toegenomen zijn, doordien het kerkgebouw nog niet lang geleden van binnen verfraaid, met hout afgeschoten, geheel nieuw was opgeverwd. Ten onregte heeft er een gerucht geloopt, dat het ongeluk aan gaz zou toe te schrijven zijn, waarmede de kerk werd verlicht; die wijze van verlichting bestond in dezelve niet. Slechts weinig is er aan stoelen en Bijbels gered kunnen worden, doch gelukkiglijk heeft de brand zich alleen bij dit gebouw bepaald, zelfs zóó, dat de boomen rondom hetzelfde door denzelfden weinig of niet getroffen zijn 12).

Nog in 1841, zo kunnen wij uit dit krantebericht van 3 januari 1848 opmaken, had de kerk een restauratie ondergaan, welke bestond uit een vernieuwing van het leien dak, het plaatsen van nieuwe ramen en kozijnen en het uitwendig schilderen 13). Het feit dat de restauratie in z'n geheel door de gemeentelieden was gefinancierd, deed de klap voor deze kleine gemeente, die nu in het schoollokaal moest bijeenkomen, des te harder aankomen.

Zo spoedig mogelijk werd een onderzoek naar het ontstaan van de brand ingesteld die om acht uur 's avonds, een uur na afloop van de kerkdienst, begonnen was. De notulen van de kerkvoogdij van 3 januari 1848 vermelden hieromtrent dat, na een grondig onderzoek naar de handelingen van de stovenzetster en de koster, *blijkt dat verregaande agteloosheid en nalatigheid in het waarnemen hunner pligten, als oorzaak dezer ramp moet worden beschouwd.*

Van de verzekering kreeg het bestuur bijna 6000 gulden terug, waarna op 25 april 1848 de aanbesteding voor de herbouw plaats kon vinden. De minst „prijzige” aannemer die dag bleek Joh. Verstegen uit Utrecht te zijn, die de werkzaamheden voor f 8000,- dacht te kunnen aanvangen en voltooiën 14).

Dadelijk werd een aanvang gemaakt met de herbouw; een steiger plaatste men rond de resten van het gebouw, waarna men de losse stenen die 'op de nog overeind staande muren lagen (het dak was ingestort), gebruikte om het bovenste deel van dit muurwerk over de gehele omtrek te restaureren. Aan de binnenzijde werden de stenen afgebeiteld en bepleisterd. Met nieuwe stenen

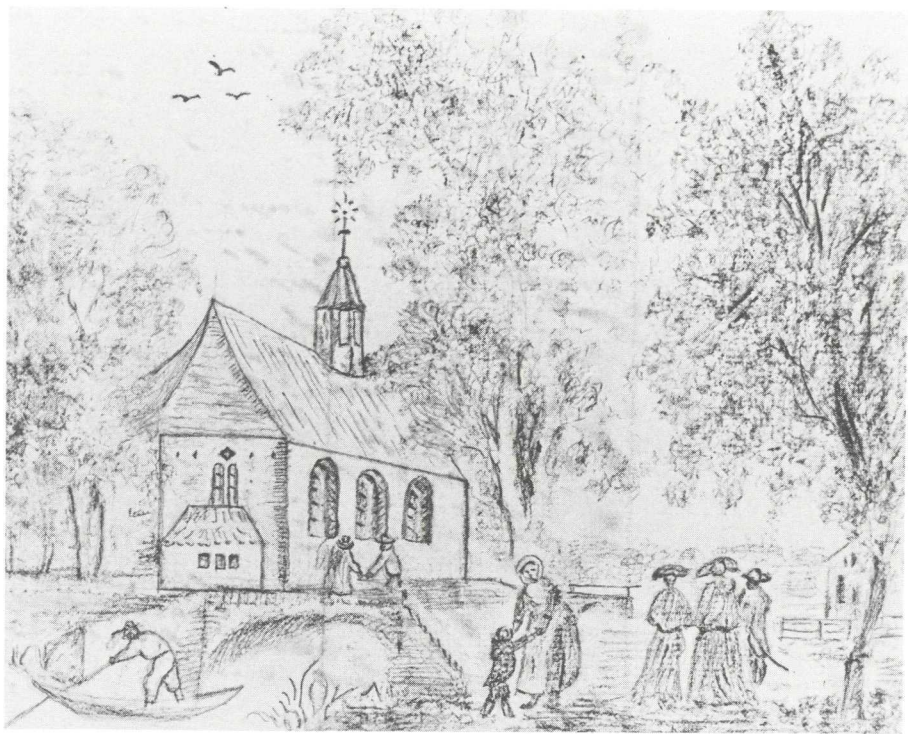
10. R.A.U., archief Slot Zuilen, inv. nr. 548.

11. G.A.U., archief Burgerlijke gemeente Zuilen, inv. nr. 18.

12. G.A.U., bibliotheek, *Utrechtsche Avondpost* d.d. 3 januari 1848.

13. G.A.U., archief Ned. Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 107.

14. G.A.U., archief Ned. Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 131.

6. Het kerkje zoals het er van 1655 tot 1848 heeft uitgezien, vanuit het noord-oosten. Potlood-tekening 1852, naar een afbeelding van P. J. van Liender uit 1750. G.A.U., archief Ned. Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 3, mei 1852 (foto G.A.U.).

verhoogde men de muren nog enige tientallen centimeters, wat heden ten dage nog duidelijk is waar te nemen (zie afb. 5), evenals de gedeeltelijke afbraak en herbouw van de *kop des torengavels* aan de Vechtzijde van de kerk. Met materiaal van 1654 werden daarna de kozijnopeningen, de bogen van de ramen en de deurkozijnen aangemetseld en bijgewerkt. In de voorgevel werd een nieuw groter deurkozijn aangebracht, ondanks het feit dat het vorige kleinere kozijn bij de brand gespaard was gebleven. Het werd echter in een ander gedeelte van het gebouw, bij de toegang tot de kerkekamer, gebruikt. Gesloopt werden de muur rond het kerkhof en het stovenhok. Na het gereedkomen van de bekapping en de toren, werd tenslotte een nieuw uurwerk met wijzers en een klokkestoel van ijzer met een klok van 100 pond geplaatst.

Op 19 november 1848 werd het nieuwe Zuilense bedehuis tijdens een plechtige dienst, ondermeer bijgewoond door de provinciale gouverneur, ingewijd. Behalve werkzaamheden van 1961 tot 1964 waarbij onder andere vier glas-inloodramen zijn geplaatst, hebben er sinds 1848 geen ingrijpende restauraties meer plaatsgevonden zodat we het gebouw, althans wat het exterieur betreft, vandaag-de-dag in z'n 17de en 19de eeuwse vorm kunnen aanschouwen.

Wanneer u het museum slot Zuilen bezoekt, moet u eens vragen naar een res-

tant van het leien dak, aaneengesmolten door de hitte van de brand van 31 december 1847; de museumbeheerder zal u dit „relikwie” van de oude kerk graag tonen.

Het interieur

Betrekkelijk weinig is over het interieur van de kerk bekend, mede omdat de gehele inventaris met uitzondering van enkele stoelen en bijbels op de rampzalige oudejaarsavond 1847 een prooi van de vlammen is geworden. Interieur-opnamen van vóór deze eeuw zijn niet bekend. Nochtans kunnen we aan de hand van literatuur- en archiefbronnen trachten een indruk van het vroegere kerkinterieur te verkrijgen. In artikel drie van de aanbesteding voor de nieuwe kerk in 1654 wordt vermeld dat het gebouw van binnen bepleisterd diende te worden, welke bepleistering na de restauratie van 1848 weer aangebracht is.

Van ouds bevonden zich in de kapel grafkelders die, voorzover we uit de bronnen kunnen opmaken, in 1654 en in 1848 gehandhaafd zijn. Het is te verwachten dat in deze kerk die in de middeleeuwen bezit was van de heren van Zuylen, ook enkele vooraanstaande slot eigenaren hun laatste rustplaats hebben gekregen. Zo werd in 1546 het hart van de in 1545 overleden graaf Willem van Rennenberg, die in 1510 het grondgebied van het kasteel in erfpacht kreeg van de abt van Oostbroek, in de kapel begraven. Na de afbraak van de abdij in 1580, is ook het deel van het lichaam dat aldaar begraven was, naar Zuilen overgebracht. Het was te lezen op de grafzerk, *waarop de vier kwartieren van Willem van Rennenberg en het opschrift: Hier leyt begraven het hart van den Eedelen heeren Willem vrijgrave zo Rennenbergh, heer tot Zuylen ende Westbroeck ende Oldenhoern*. Een steen in de rechterzijmuur vermeldde: *In 't jaer ons Heeren MVC XLVI den XVIII dach in Julio so is aflivich geworden den Eedelen en Wailgebooren H. tot Zuylen ende Westbroeck ende H. tot Oldenhoornen, daer 't hart in dese capelle off is begraven ende het ingewant inde Westbroeck en het lichaam tot Oostbroeck. God heb de ziele* 15). Na het terugvinden van de grafzerk, één meter ten zuiden van het punt, vijf meter uit de (oostelijke) achtergevel, heeft men in 1906 ter plaatse een onderzoek naar de grafkelder willen instellen. Het is echter bij een archiefonderzoek gebleven daar de geldmiddelen voor verder onderzoek ontbraken 16).

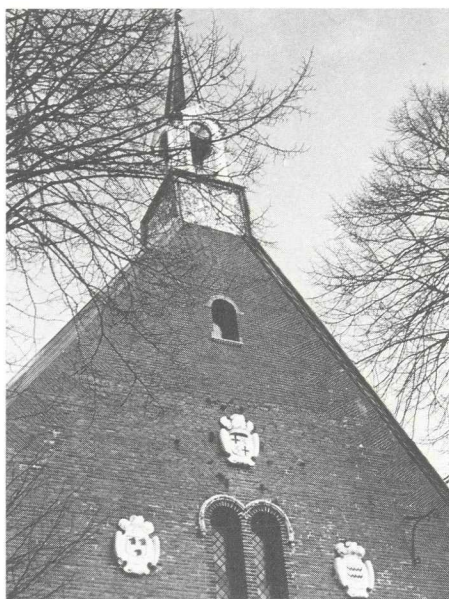
Misschien is een inventarisatie van de nu nog onder het tapijt liggende grafzerken in de naaste toekomst mogelijk. Adam van Lokhorst, sinds 1617 heer van Zuylen, bekleeder van diverse hoge posities in de provincie Utrecht, werd op 18 januari 1656 begraven in een grafstede, *gelegen voor den dorpel van 't choor*. Zijn wapenbord hing in 1752 tegen de oostwand, boven de preekstoel. Acht jaar later, in 1760, werd de kerk van binnen verfraaid. Van juli tot november werkte Jan van Weert voor de som van 240 gulden aan een houten be-

15. G.A.U., archief Ned. Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 69; P. C. Bloys van Treslong Prins, *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in de provincie Utrecht*, Utrecht 1919.

16. G.A.U., archief Ned. Herv. gemeente Zuilen, inv. nr. 158.

17. R.A.U., archief Slot Zuilen, inv. nr. 34.

4. De voorgevel anno 1977, met de wapens van de provincie en van de families Van Tuyll van Serooskerke en Van Reede. Hieruit blijkt de verbondenheid van de bewoners van het naastgelegen Slot met deze kerk, waarin een door een dezer bewoners geschonken pijporgel prijkt. Op de foto is duidelijk de scheiding tussen het 17de en 19de eeuwse metselwerk te zien. (foto auteur).

5. Het in 1894 gebouwde orgel. (foto auteur).

kleding van de kap 18). Van der Aa is in zijn *Aardrijkskundig woordenboek* (1852) nog vol lof over deze, misschien wel met schilderingen verfraaide kapbekleding, die echter in 1847 verloren is gegaan.

Aan de westkant in de kerk stond in 1760 al een galerij, echter zonder orgel, zoals dit elders vaak voorkomt. Pas in 1894 is in deze situatie verandering gekomen. Op 18 november van dat jaar werd namelijk voor de eerste maal in dit gebouw een pijporgel ingewijd (afb. 6). Het was geschonken door de ambachtsvrouw Françoise M. van Weede en gebouwd door G. van Druten, orgelbouwer te Hemmen. Enkele jaren daarvoor was het kerkbestuur al overgegaan tot het huren van een orgel omdat het begeleiden van een gestaag groeiend aantal gemeenteleden een te grote opgave voor de voorzanger bleek te worden. Nu echter kwam de gemeente in het bezit van een „vast” orgel op een daarvoor gebouwde galerij. De eerste ingrijpende verandering in het orgel vond 36 jaar na de bouw plaats. Door bemiddeling van W. van Dijk, die al vele jaren het noodzakelijke onderhoud verzorgde, werden in 1930 de handwindpompen vervangen door een uit Zwitserland afkomstige elektrische windinstallatie. Dit geschiedde onder auspiciën van de Nederlandse Klokken- en Orgelraad. Tegenwoordig hebben de gebr. van Vulpen, orgelmakers te Utrecht, het Zuilense orgel in onderhoud.

De dispositie van het orgel is: Prestant 8', Bourdon 16', Bourdon 8', Salictio-naal 8', Viola di Gamba 8', Octaaf 4', Fluit 4', Doublette 2', Trompet 8' (discant), Trompet 8' (bas).

Het orgel heeft één klavier; het pedaal is aangehangen. Het instrument geeft het kerkinterieur, mede door de overwegend lichtgroene kleur, een vrij sobere doch ruime indruk.

Evenals tweehonderd jaar geleden staat de preekstoel tegen de koorwand, recht tegenover het orgel.

De sinds 1943 aanwezige bronzen klok, 39 kg zwaar en afkomstig uit de R.K. St. Jozefkerk te Venray, doet de kerk op een stille lentedag nog meer in z'n idyllische omgeving uitkomen.

Door z'n ruim 300 jaar onveranderde eenvoud, z'n rustieke schoonheid en lange historie is de kerk te Oud-Zuilen alleszins een bezoek en bezichtiging waard.

Literatuur

Kok, J. A. de, *Geschiedenis van de kerkelijke instellingen in Nederland*, I, Publikatie Rijksarchief-school 1970

Laan, J. Th. van de, 'Zuilen', *Jaarboekje Nijfartlake* 1933

Maanen, R. C. J. van, 'De relatie tussen Zuilen en de abdij van Oostbroek', *Jaarboek Oud-Utrecht* 1969

Struick, J. E. A. L., *Zuilen*, Utrecht/Antwerpen 1973

Verburgt, J. W., 'Mededeelingen uit de kerkelijke en plaatselijke geschiedenis der Herv. gemeente in de Utrechtse Vechtstreek', *Kerkbode voor de Vechtstreek* 1908, 1909

18. G.A.U., archief Burgerlijke gemeente Zuilen, inv. nr. 18.

BIJLAGE I

Resolutie Staten van Utrecht d.d. 17 maart 1654.

R.A.U., archief Staten van Utrecht, inv. nr. 251.

'Op de requeste van den gemeene gebueren tot Suijlen, vertoonende hoedat haer supplianten capelle door ouderdom geheel swack geworden sijnde, in de lest voorgaende storm ende onweder (die alomme in dese landen groote schade veroorsaect hadde) was ingestort ende ten deele inghevallen, waerdoor deselve capelle tot den Godtsdienst was onbequaem geworden, sulcx dat sij-luyden supplianten genootsaectt waren haer te behelpen op een solder.

Behalven dat dese capelle door de menighte der toehoorderen die noch dagelijcx meer ende meer toenemen, te kleijn was bevonden;

versouckende derhalven sij supplianten dat hare Ed.Mo. geliefden om redenen voorsz., daerinne op 't spoedichte te voorsien ende ordre te stellen dat sij supplianten (gelijck andere hare nabue-ren) een bequame plaetse tot den Godtsdienst mochten become ende tot dien eijnde de voorsz. capelle vergroot ende bequaem gemaectt.

Is geappointeert . . .

De Staten etc. autoriseren bij dese de heeren haere Ed.Mo. ordinaris Gedeputeerden omme op den inhoud deser woorden te letten ende sonder overlevring te disponeren, gelijck deselve sul-len bevinden te behooren.'

BIJLAGE II

Aanbesteding van de afbraak/herbouw van het kerkgebouw, 5 juni 1654.

G.A.U., archief N.H. gem. Zuilen, inv. nr. 128.

'Anno 1654

staatt en
commissie
in dato

Capell tot Zuyllen

In bespreck met Gijsbert Teuniss van Vyanen, metselaer, om aen te bestaeden 't naervolgende werck volgens de bestecken daervan overgelevert.

Timmerwerck:

met materialen en arbeytsloon met eijcken balcken gl. 1600

met greijne balcken gl. 100

met materialen en arbeytsloon, de muijren twee en een halve steen dick, 24 voetten hooch, te meetten uijt te gront een halve voet hooger als de vloer van 't choir

Voor de hardtsteenen volgens het besteck gl. 2250

Leijjdack: gl. 300

Rijnse leijen met arbeytsloon, met spyckers. Met het toortngen, Caetsche geutten.

Met het sacresty camertngen, over de 24 royen

Loodt: gl. 1100

Amsterdams loodt

Yserwerck: gl. 300

Negels, anckers etc. het op ten toorn met te nerchen daerop, hierlantse naegels

gl. 5800

5800

200 minder op

5600 conditie

1100 van den

_____fondamenten

4500

De bordrell te augmenteren:
hartsteen aen nederzyde schoon, de speybanden
4 duym 4 cant, 't zy eyck off greenenhout,
volgens dit besteck.
Met 2 open steenen, ijsere raempgens inde,
om op te stootten in de glaessen.
Wert het leydack van 1100 gln in optie gehouden.
Werden aen Mr. Lambert aenbesteedt: het aff-
breecken van den capel, schoonmaken van graven,
van den fondamenten, 't verleggen van den doo-
den, 't opmetselen van den fondamenten tot op
een voet boven d' aerde.
Neempt de voorn. Gijsbert Teuniss dit t' saemen aen
voor 4500 gl. buyten 't leydack voor 1100 gl.
altijt tot optie van aenbesteeders, deesen 5. juny
anno 1654. (dit alles op haer eijgen cost en drinck).
Gerrit Geurtsz., leijdecker.
Neempt aen 't decken van den capelle tot Zuyllen
voor 35 gulden, de ley daertoe te leveren tot zijnen
costen, goede leye ende neegels;
dat hij gehouden blijft de geutte, toornngen, het
choor met loodt te decken in 't voorsz. loon bedongen
den arbeijdt, mits hem daertoe leverende het loodt
ende sanduysel.
Dit alles op zijn eygen cost ende dranck, oncosten
van vracht ende slaeppen.
Daetum 30. july 1654. Present den heer Deuverden,
burgermeester, en de ontfanger Wijckersloot.'